

intenționat, cînd îi convinea. De altfel, Lucian Blaga spunea în pagini de corespondență că Hronicul nu este o autobiografie adeverărată -iar eu zic că este una romanțată și plină de gânduri filosofice și de imagini poetice, metafore strălucitoare, forțele lui, cum îi era firea și construcția spirituală, acestea fac valoarea Hronicului nu autenticitatea totală a ce scrie în el.

Iar Chemarea lupilor conține pagini cu femei nu tocmai cinstite, două chiar curviștine, și un popă brutal și bețiv, era și pe post de pluță, contra gologani, trecere de oi și căruțe dincolo la malul celălalt al unui rîu nărăvaș, iar "Universitarul" bătea drumurile de la Sibiu, și pe ploaie și pe vînt, ca să găsească la marginea de râu, în casă, pe muierea tînără și caldă cînd nu era popa acasă, erau de altfel prieteni, venea omul în vizită amicală, cu desagi cu tot (că fu o probă de damist și el chiar dacă mare filosof, că Lula nu vrea să știe de filosofie, le are pe-ale ei, și nici Lulu popii nu fu vrunt pur și fără de sculă, că omul cu cît e mai mare, cu atît e mai uman, chiar dacă și curvar, nu-i păcat de moarte, afară dacă-o iartă pe vreuna și-l blesteamă - oricum, Hronioul nu poate servi ca îndreptar pentru o biografie corectă a lui Lucian Blaga, doar una ideatică, după cum Chemarea lupilor nu poate figura în galeria marilor romane românești, Lucian Blaga nu avea stofă de romancier, prea era filosof și poet, desprins de realitate, din care romanul se inspiră direct.

Lucian Blaga s-a dedicat filosofiei și la patruzeci de ani, și după ce a trecut acel prag. A gândit filosofie pînă a închis veșnic ochii - "Cresc arbori din mine" - i-au fost ultimile cuvinte.

Din cele documentare de mai sus rezultă clar că Lucian Blaga nu înțelegea în 1937-1938, cînd își definitivă intențiile și proiectele literare, să consacre poeziei decît anii tinereții, cum i-a spus de altfel și lui Mircea Eliade (a fost apoi altfel, nu din vina lui) -iar filosofiei vîrsta matură, împlinită spiritual, de gânduri. Si socotea că romanul putea fi pentru el o preocupare finală. Dacă ar fi scris un roman adeverat, în genul specific și consacrat, ar fi ieșit -cred- un roman filosofic, conținînd pagini asemenea celor ale lui Rabindranah Tagore în romanele sale alegorice, sau ca cel al aceluiași în L'Offrande lyrique (titlul în franceză, traducere din engleză de André Gide) sau ceva în genul romanului psihologic, ca cele ale lui Paul Bourget, Le disciple, de exemplu.

Se pare însă că Chemarea lupilor este o nereușită, singura din tot ce Lucian Blaga a scris. Fiindcă a abordat un gen literar cu care nu avea nimic în comun, nu avea talent. Unii literati și istorici o greșesc cu politica, Lucian Blaga o greși cu romanul. Nu-i chiar atît de grav, caz de împușcare.

Într-o după amiază de la sfîrșitul lui ianuarie 1938, plimbîndu-ne pe marginea lacului Herăstrău și după ce îmi terminase, în linii mari, expunerea sistemului său filosofic, Lucian s-a oprit deodată din mers, s-a uitat la mine

din ochii lui adînci și mi-a spus cu glasul aproape sugrumat: "Să'mi spui tu mie CÂND MĂ MAI FAC EU OM?".

Am înghețat.

Revenindu-mi și ascunzîndu-mi emoția, i-am spus -lasă Magister, treci dumneata și prin perioada asta îmbîcsită ai să scapi de ea și te vei întoarce la ale dumitale. Și l-am prins cu mâinile amîndouă de umeri, l-am zgîljișit ușor, cu afecțiune să-l scutur de acel gând, să i-l alung. M-am abținut să-l strîng la pieptu-mi, cum mi-a venit să fac, ca să nu-l impresioneze și să-l tulbur încă mai tare de cum era. De altfel la Blăgești efuziuni sentimentale nu prea sunt, austерitate și interiorizare în această privință, revârsări numai după lungi separări tatăl meu nu m-a sărutat decât o dată în viața lui, cînd m-am întors din Occident, în mai 1937, cu o colecție de diplome și i-am pus în mână un exemplar voluminos de teză de doctorat. A fost fericit, unul dintre puținele momente în viața sa cînd a fost, în ultimii ani hătit și el de bestiile roșii. De aceea sunt eu anticomunist feroce.

Am reprodus mai sus cuvînt cu cuvînt cele pronunțate atunci, în 1938, pe marginea lacului Herăstrău, de Lucian Blaga. Acele cuvinte mi-au rămas întipărite în minte, m-am gândit mereu la ele de-alungul anilor, m-au obsedat aproape, cuvîntul OM mai ales.

Și cred că interpretarea corectă a unor cuvinte, ca și a unui text, cere o vibrație în unison cu autorul. Dacă nu există, înțelegerea este greșită, interpretarea alătura, dacă nu complet eronată. Este marea problemă care se pune în critica și în istoria literară, ca și în filosofie, și în relațiile internaționale, acest aspect fiind cel mai grav prin consecințe. Bună ziua nea Istrate, trei boboci de gîscă frate. Problema înțelegerii corecte se pune în toate domeniile, în viața oamenilor în general și în raporturile dintre ei, distanțele psihice și părerile complet diferite pot duce la dezastre. Constituie cauza primă și generatoare a neînțelegerilor dintre oameni, oricare ar fi ei, intelectuali sau cu sapa, dogmatici sau empiriști, deștepti sau proști, în toate domeniile în cari ideile se confruntă. Iar partea proastă e că proștii au și ei ideile lor și se zbat, se dau de ceasul morții să le impună, deșteptilor sau unora încă mai proști. Și culmea e că reușesc. Fiindcă în totalitarism forță e buldozer iar în democrație egalitate totală, genii și dobitoci de-a valma, cu drepturi egale la vot și la cuvîntul în public, și au proștii un papagal!

"Când mă mai fac eu Om?". Aceste cuvinte rezumă drama existenței spirituale a lui Lucian Blaga. Căci s-a desfășurat în el o dramă în cea de-a doua parte a vieții lui, și nu mă refer la sfîrșitul vieții lui Lucian Blaga, acela a fost un canon nu o dramă, boala (cancer) contribuind. Se duseseră de mult anii de liniște ai tinereții lui spirituale, efervescentă și prim-creatoare, imprimată și de lirism, anii din liniștea universității și bibliotecilor din Viena, alături de Cornelia Brediceanu, muza și sprijinul moral, confidența perfectă,

se duseseră și timpii trecuți în drumețiile prin jurul Lancrămului și în munții Sebeșului. Duși erau, pierduți în mari Cetăți și vremi, și anii de liniște creatoare de la Berna și Viena, liniștitele lui popasuri literare și filosofice - veniseră tribulațiile de la Ministerul de Externe, mai ales zarva politică din București, insuportabilă de o fire sensibilă ca cea a lui Lucian Blaga și muncit mereu de gândul filosofiei. Filosofie în mijlocul politicanilor și vulgului? Imbecilizare, nu filosofie. Toate acestea pe Lucian Blaga îl exasperau. Nu se mai simtea Om. Apoi -avansind în timp cu gândul- după ce scăpase de coșmarul de la București- scurtul intermezzo diplomatic de la Lisabona, un an, aprilie 1938-aprilie 1939. Acolo a trebuit să le facă singur aproape pe toate, în Legație -îmi scria el de la Esturil, unde locuia -primul secretar (grad și unicul în Legație) Mihai Cămărășescu (fiul proeminentului liberal, Ministrul al Agriculturii etc) fiind absent și cînd era prezent, avea alte diverse preocupări, mondene cu osebire, era și băiat arătos, de toate era afară de diplomat în post, își permitea, propta lui taică-su, cu Titulescu nu-i mersese însă, îl expedie pe tușe, pe undeva, pe la protocol, ca să nu-l poftească afară, că de ! era băiatul lui Cămărășescu. Astfel fiind, în laguna portugheză Lucian Blaga iar nu a avut liniștea necesară să scrie filosofie, doar rapoarte către Ministerul de Externe, cîteva versuri descriptive și anodine. Si să se întrețină cu Salazar în umbra parcului Universității Coimbra. Dar cei doi nu au discutat la Coimbra politică, nici măcar diplomație, raporturi româno-portugheze, aceea era o altă treabă, Lucian Blaga o îndeplinea și soluționa la Lisabona, la Ministerul de Externe al Portugaliei. Cu Salazar la Coimbra, Lucian Blaga discuta literatură și filosofie, uneori filosofie politică. A scris despre acele întrevederi. Mi-a scris și mie despre impresia pe care i-o lăsase singurul dictator cu mănuși și de înaltă cultură cu care a dăruit soarta rea Europa după primul război mondial, mâna forte a lui Salazar nu se simtea, nici în război nu s-a băgat Salazar, Portugalia și-a continuat drumul început prin Tratatul de la Methuen cu Anglia, în secolul XVI, Portugalia și Anglia avînd economii complementare și schimburi continuu, produse industriale britanice contra vinuri de Porto, citrice și minereuri portugheze, lemn prețios din colonia Angola, tec și abanos.

Apoi, anii ca profesor la Universitatea din Cluj (efectiv din toamna lui 1939 pînă în 1948) la catedra de filosofia culturii, creată pentru el. A fost singurul răstimp cînd Lucian Blaga s-a mai făcut, oarecum și temporar -Om.

.....
Lucian Blaga a demisionat din postul șefișitor și inviziat de Ministrul Plenipotențiar în străinătate - caz cu totul insolit, unic în diplomația românească- pentru a'și urma vocația culturală, profesor la Universitatea Dacia Superioară, din Cluj, catedra Filosofia-Culturii, anume înființată pentru el (prin transformarea catedrei de sociologie rurală, care nu găsea studenți, era destul ce făcea pe temă profesorul Gusti la București, iar țărani aveau nevoie de pluguri nu de sociologie, nici nu știau ce-i aia). Se ocupa de problemă și Tudor Vianu, curs la Universitatea din București, dar pe alte

baze și cu alte idei, și nu în cadrul unui sistem filosofic constituit. La cursul lui, Lucian Blaga nu făcea istorie a culturii și filosofiei, nu vorbea despre gândirea lui Platon, Kant, Schopenhauer și alții mari maeștri ai gândirii, dascăli ai lui Lucian Blaga personal, ci își expunea propriile idei și sistem în domeniul, parte din Trilogia Culturii.

Didactic, ca profesor, Lucian Blaga era mediocru. Nu vorbea liber auditoriului, ci își ctea cursul. Și o făcea anotăt, fără reliefări, îl rostea ca pe o litanie. Fiindcă la catedră Lucian Blaga nu vorbea cît gândeau în continuare. Nu-i plăcea, în general, retorica și oratoria, le socotea a fi "găunoase". Fapt este însă că Lucian Blaga nu avea talent oratoric. Și considera oratoria, retorismul în general, nu o calitate, ci aproape un defect de gândire camuflat sub vorbe frumoase rostite, zicea că zgomotul cuvintelor, retorica, ascunde adesea un gol interior. Despre Gandhi, după ce l-a auzit vorbind la Geneva în 1931, Lucian Blaga a scris: "Aveam astfel în fața mea întâia oară în viață primatul existenței spirituale față de cuvânt". Iar la Berna, i-a spus prietenului său Marti în legătură cu ce auzise de la Gandhi: "Impresia nu se poate descrie, ar fi un sacrilegiu. Află însă că eu, care întotdeauna am avut o pronunțată aversiune față de oratorie, am declarat dușmănie neîmpăcată acestei arte găunoase. Aceasta va fi războiul meu de treizeci de ani". (se referează la cel istoric, v. în Mahatma Gandhi, cum l-am cunoscut).

Deschiderea cursului lui Lucian Blaga la Universitatea din Cluj a fost un eveniment, cu îmbulzeală. Apoi auditorii s-au rarăit. Oamenilor le plac cascadele de cuvinte, nu gândurile grave. Doar metaforele sclipoitoare ale lui Lucian Blaga mai atrăgeau. Nelipsiți erau însă intelectualii atrași de filosofie, de cea a lui Blaga, tineret mai ales.

Ceea ce mai tîrziu a fost considerat un pericol, în lumea proștilor ajunși la putere. De ce? Văzutu-sa oare vreodată vreun filosof periculos politic, cu pistol sau bombă în mâna? Căci de social Lucian Blaga nu se interesa, filosofia nu-i pentru masele populare, afară de cea a bărbosului făcută dinamită de impostori. Politica este cu totul altă chestie decât filosofia pură, nemilitantă. Și Lucian Blaga nu a militat niciodată pentru vreo altă idee sau cauză, afară de cultura românească. Așa era baiul -cultural- și nu fanatismul mintal. Filosofii adevărați nu se ocupă de politică, nu au timp de ea, nici nu se pricep, și dacă nu se pricep nu se bagă, și lasă pe alții să se hñjure și să-i spargă capetele. Dacă totuși o fac -filosofei, cîntă fals.

Lucian Blaga și-a deschis cursul din cadrul Filosofiei Culturii, cu subiectul Despre plenitudinea istorică. Și-a ținut cursul timp de o lună, după care a trebuit să se întoarcă la Legația din Lisabona pentru a soluționa unele probleme importante, între cari și de ordin economic bilateral România-Portugală (astfel de trebi erau pe atunci soluționate de șefii ofiților diplomatici ale României, nu era nevoie să plece de la București o cireadă de specialiști, în ce oare?). A fost condiția care i-a fost impusă de Ministerul de Externe ca să-i accepte demisia.

A fost suplinit la catedră de bunul său prieten, fost coleg de clasă "la

"Şaguna", distinsul D.D.Roşca (Lucian îi zicea "Măi Dédé, cum te mai lauzi?" Dédé lui Lucian "Lulu, ce mai zgîrii tu pe hîrtie?" Care Dédé desigur a vorbit la curs altă ceva decât despre ideile în domeniu ale lui Lucian Blaga, a ținut un curs clasic despre istoria filosofiei proiectată asupra culturii universale, de la Socrates și Platon la Kant, Schopenhauer și Fichte încoace, vorbind și despre Bergson, unul dintre preferații lui Lucian Blaga. Erau amândoi intuitivi și mergeau pe intuiții în sondarea sufletului omenesc și manifestărilor lui.

Apoi, și pentru Lucian Blaga, durerea cedării Ardealului de Nord, și el la Sibiu urmând Universitatea de la Cluj. Începeau și pentru el vremile grele ale războiului, mai aspre decât cele de la Externe-București în ianuarie-februarie 1938. Totuși, în timpul războiului, Lucian Blaga a reușit să și publice din trilogii, ce terminase din sistemul lui filosofic (cind a venit pacea roșie nu a mai putut publica nimic, nici filosofie, nici poezie). Dar liniște să conceapă, necum să materializeze în scris ce avea în gânduri, nu a mai avut Lucian Blaga după anul 1937. Îar după 1938 și apoi apoi a fost făcut neom din Omul care era. Bătu-i-ar Scaraoțki că Dumnezeu este prea blînd pentru ei.

Îar mai înainte, în 1943, atacat de ortodoxia și de prietenul lui, Crainic, apoi în 1948 toamna, complet înlăturat din cadrul universitar. Din oțel să fi și tot te încovoi, te apucă desperarea, dacă nu nebunia.

După toate acestea, Lucian Blaga a fost încă mai puțin Om, aşa cum el înțelegea această existențialitate. Nu am mai fost din momentul cînd mi-a spus că nu mai era și se întreba cind va mai fi -atunci, la sfîrșit de ianuarie 1938, pe marginea lacului Herăstrău.

Totuși, în anii frămîntării războinice, Lucian Blaga și-a adunat scrierea filosofică în patru trilogii. Dar nu a mai scris -repet- în sensul de gândit, nu a mai creiat în plus. Concepuse în linii mari și o a cincea trilogie, una finală, avînd ca sâmbure finalitatea Marelui Anonim. Cred că ar fi fost în această ultimă trilogie -intenționa să o numească Trilogia pragmatică- o sinteză, și o încununare în același timp, a sistemului său filosofic, încercînd să arate ce oricine așteaptă să citească într-o carte: unde duce tot ce s-a scris înainte, ce explică ce s-a scris. Născută odată cu Pietre pentru templul meu, filosofia lui Lucian Blaga nu are friza templului și sculpturile de pe fronton. Stă totuși adînc înfiptă în pământul și în gândul românesc.

Menționez și repet în acest context cu finalități- că în ultimii ani și vieții, Lucian Blaga și-a dat seama că nu va mai putea scrie, necum publica mai mult, și și-a făcut un testament literar rostulind doar patru trilogii: Trilogia Cunoașterii, Trilogia Culturii, Trilogia Valorilor și Trilogia Cosmologică. Titlu ultimei arată clar încotro se îndrepta gândirea lui Lucian Blaga. Nu i-a fost dat. Si fatalismul face parte din etosul românesc. Dar:

"În pădure

Toate păsările dorm

Numai una n'are somn

Cată să se facă om"

Proscris al filosofiei românești -nu a celei din celealte părți ale lumii unde nu se găseau dobitoci unși mari filosofi -precum Socrates din Atena antică și cu sclavi, Lucian Blaga a fost obligat să se refugieze în poezie, o dragoste a lui mai veche. Nu singura, filosofia fiind cea esențială pentru el , continua lui preocupare de cînd era în liceu. Om deja bătrîn trăind spiritual din inspirații cu miresme de tei înflorit, dar străbătînd mereu în ele fiorul metafizic.

Dar nici poezia lui nu s-a permis a fi cunoscută, Lucian Blaga a fost mult timp ostracizat și din poezie. O scria în sufletul lui și o cîtea cui mai avea inimă și înțelegere. Păstrează acelor ființe alese multă recunoștință, celor cari au suplinit cum au putut, lipsa vechilor prieteni ai lui Lucian Blaga, de o seamă cu el și frații întru litere frumoase -Nichifor Crainic, Aron Cotruș și Vasile Băncilă, cu cari putuse pe vremuri să discute în profunzimi, acum toti răzleții de el, și de teamă, sau risipită în patru vînturi -Aron Cotruș și Bazil Munteanu prin Occident, ultimul dînd lectii de literatură franceză francezilor la Sorbonna- alii trăind în prudentă izolare și lipsuri -Vasile Băncilă și Vasile Voiculescu- iar Nichifor Crainic prin pușcării. Soartă de generație, căcă. Nu, ci mizerie și vinovății roșii. Bestii ignore. Iar celor mai tineri și de sfîrșit de viață prieteni, Lucian Blaga le cîtea ultimile lui poezii (rămase postume) așa cum își citește un poet debutant producția, cercului său de tineri prieteni și prietene. Așa a fost cu Lucian Blaga pînă la sfîrșit. Păcat. Și pagubă pentru literatura românească. În acest context redau mai jos și complet inedit, o judecată- sentiment, puțind merge pînă la o dezirare sufletească în cazul unui om de litere, sigur o acuzare, redau cîteva cuvinte cu tîlc ale lui Tudor Arghezi. Deși îmi vine greu s-o fac textual și mă jenez, nu știu cum să exprim aici, pe ocolite, acele vorbe în cruditatea lor, stil Arghezi- acea judecată" literară", puțind servi unei biografi complete și adeverărată a marelui poet. Totuși, redau, este mai bine decît să se piardă. Anume, care era starea de spirit în primii ani de după război și cu comuniștii la putere, a marelui dăltuitar de "cuvinte potrivite", Lucian Blaga fiind în aceeași perioadă magul metaforelor incandescente și înăbușite. De revelionul 1948 spre anul 1949, am fost invitat la Tudor Arghezi la Mărțișor. Era acolo numai tineret, nici un om de litere, Arghezi părăsit de mai toți foști ai săi confrății de litere frumoase, și de caractere la fel, Sadoveanu printre ei, acu mare politician roșu. S-a făcut de baftă, l-ar fi belit frații Jderi.

Iar eu la Arghezi acasă de revelion fiindcă soția (prima, Nuti Dona) era prietenă (de la Operă- balet) cu Mitsura, fiica poetului, iar Mitsura ne invitase pe amîndoi (o cunoscuse de altfel înainte) să facem revelionul împreună, la Mărțișor- Arghezi.

În timp ce ceilalți dansau și se veselneau, eu stăteam retras, numai de dans și de veselie nu-mi ardea mie, trebuise, cu puține zile mai înainte să părăsesc Ministerul de Externe, pierdusem într-un sfert de oră tot ce cîștigasem prin învățătură și muncă cinstită timp de 30 de ani.

Arghezi- și dînsul de unu singur, uitat de literatorii la modă, ba și

atacat- sta tăcut în capul mesei din sufragerie, cu nelipsit u-i beret basque, pe inteligență, rămas din anii cît trăise în Franța și Elveția și le bătuse drumurile călare pe bicicletă, acum nici măcar de trotinetă nu mai avea chef- în timp ce soția și cununata, mari gospodine, nu știau ce să mai facă ca să fie de toate în casă pentru acea ocazie unică în an, cu toate marile lipsuri în cari trăiau toți la Mărțișor- vezi D. Corbea Memoriile Cartea Românească, 1982- iar D. Corbea poetul cu vîrs de piatră și om de stînga, dar cînstit, arestat în 1939 pe malul Nistrului, căuta o barcă, spune despre tribulațiile lui Arghezi pîna la poemul "1907"(apoi Arghezi și academician, mașină la scară etc privilegii, în timp ce Lucian Blaga trăgea mîta de coadă la Cluj fiindcă nu vrea ca Argezi, fiecare cu caracterul lui), spune D Corbea despre viața lui Arghezi în acea perioadă ante"1907", mult mai mult și multe decît îmi pot permite să scriu eu aci, nefiind membru de partid. Spune D Corbea și de atacul declanșat asupra sa, ca și asupra lui Arghezi, de un fost bunîșor poet apoi numai influent și piezînd harul, unu mic și sfrijit și la cap sucit dar mare goangă literară la partid, care habar n-are de literatură, nici la murături nu se pricepe, același care îl ataca și pe Lucian Blaga cînd îi era greu, că nu mai găsea individul fraudulos loc de cei trei în poezia românească, cît este ea de mare, însă omul mic de caracter nu se încape nici într-un pogon literar.

După cîțva timp de stat în capul mesei și după un pahar ciocnit, producție proprie din via din jurul casei, nescotînd nici unul nici altul decît cîteva cuvinte convenționale și măsurări din priviri, Arghezi mi-a făcut semn să-l urmez în biroul său. M-a poftit pe-o canapea, dînsul alătura. Și m-a întrebat ce mai face și ce mai scrie Lucia Blaga (deși mai înainte îi zisese "poetul de la Cluj" că așa e între literați, spirit și coeziune de breaslă). L-am arătat în ce fază tristă pentru creația lui se afla Lucian, tocmai primisem de la el o scrisoare în acel sens (o reproduc la sfîrșitul acestui capitol înreună cu altă documentație pe tema Lucian Blaga). L-am întrebat și eu, la rîndu-mi, pe marele Arghezi, ce mai scria dînsul. Cu maniera sa directă de a spune lucrurilor pe nume și pe șleau, gen Bilete de papagal, Tudor Arghezi mi-a răspuns :"ce să scriu domnule Blaga? Să scrii și să nu poți publica, asta-i malahie curată".

În acea perioadă, ca și mai tîrziu în anii '50, scriind poezii, unele lirico-erotice (nu le prea apreciez, după ce te-ai ridicat la înalturi nu cobori la tină), și citindu-le noilor săi admiratori și admiratoare la Cluj, pe valea Drăganului și la Uioara, drumuri odihnitoare și reconfortante respirînd aerul curat al pădurii sau privind îndelung surgereala molcomă a Mureșului la vale, fluviul- zeu al Ardealului- Lucian Blaga nu mai găsea în el puteri să mai scrie filosofie. Căci era prins în mijlocul nou - lui cotidian, sălbatic și steril, care îl tortura mult mai rău decît îl torturase în 1938 Ministerul de Externe. Acum trebuia să-și cîștige cu greu pîinea, a lui și cea a familiei,

Universitatea îi închise într-o noapte porțile, dimineața portarul nu-l mai lăsase să intre spunându-i că nu mai era profesor de la ora 12. Nici un preaviz, nimic, mitocanie curată că aşa sănt ei. Până la urmă i s-a făcut "favoarea" să lucreze ca obscur bibliotecar acolo unde fusese profesor titular, să lucreze pentru o scriere comandană despre gîndirea românească în Transilvania în secolul al optsprezecelea, chestie didactică la îndemnă și de făcut de orice modest profesionist în specialitatea respectivă, și să întocmească Lucian Blaga filosoful și creatorul unui sistem de filosofie românească, niște fișe, 80 în fiecare zi, cu raport -pontaj la două săptămâni asupra a ce lucrase în acel răstimp, dacă și-a făcut norma au' ba!

Ce s-a întîmplat atunci cu Lucian Blaga a fost dramatic, rușinos și vinovat, și ridicol, ridicoul vinovaților și al motivărilor lor. După ce a fost brutal înălțurat de la catedra universitară (scena cu portarul), și catedra de Filosofia Culturii retransformată în ... catedra de sociologie rurală (ce are sapa cu filosofia? mă rog frumos și invers țăraniul vrea plug nu sociologie, nu ară doar turuie teorii, se șterge țăraniul cu ele la pardon cuc) a intervenit pentru Lucian Blaga profesor arheolog Daicoviciu, vechi prieten de-al lui Blaga, bătuseră împreună înălțimile de la Grădiștea-Sarmisegetuza, a intervenit și Sadoveanu, a făcut barem acest gest, și Philippide, toți trei apreciau opera lui Lucian Blaga și pe el ca om. S-a discutat "problema Blaga" și la Uniunea Scriitorilor Români. Și cu greu lui Lucian Blaga i s-a dat o piine. A ocupat posturi secundare la institutele de specialitate, la Biblioteca Universitară Cluj ajutor de bibliotecar, apoi chiar bibliotecar, înainte de a muri chiar director-adjunct al bibliotecii, mare onoare! Și toate acelea, slujbe și titulaturi formale, ca să se acopere situația de inferioritate spirituală și lipsuri materiale din existența lui Lucian Blaga... și pînă la urmă apare în unele scrisori cvasi-oficiale, că Lucian Blaga nu ar fi dus-o greu nici un moment după ce a fost dat afară de la Universitate! Multe apar formal și nu sănt în real deloc. Fapt este însă că omul de vastă și înaltă cultură, creator de sistem filosofic, Lucian Blaga, a fost pus să facă fișe la normă, că lucra într-o cămăruță de la mansarda clădirii bibliotecii clujene - pe care ca să se resemneze și să-și facă curaj, Lucian Blaga o numea "bârlogul meu faustian", vai de om și de Faust în asemenea bîrlog ca ursul iarna la hibernare și sugindu-și labele de foame. La Lucian Blaga după 1948, a fost o continuă și înghețată hibernare, strîns ca un făt cu genunchii la gură, să cuvînte nu avea voie. Iar în ce privește situația lui materială de atunci, adevărul nu apare din ce s-a scris postum în această privință - ci este arătat chiar de el însuși, Lucian Blaga, într-o scrisoare, de la începutul anului 1953 către Ion Chinezu: "Eu mă găsesc într-o grozavă fundătură bănească. Am ajuns la un salar de 600 lei lunar. Fără de un ajutor din altă parte nu pot să-l traduc pe Faust II".

Iar în anul 1948, cînd Lucian Blaga a fost cu mult succes neutralizat, el avea 50 de ani. Adică era în plină putere creatoare. Și totuși, în timpurile noui și progresiste, de aur din tinichea, Lucian Blaga continua să scrie drame și poezii, uneori filosofie adîncă, pentru auditoriu de trei parale.

Cînd îmi amintesc, îmi vine să răcnesc și să înjur ca să nu pocnesc. Degeaba, capete de rinocer.

Apoi, într-un tîrziu, reușeind să iasă puțin din constrînsa lui izolare, Lucian Blaga a trebuit să "debuteze", ca un poet tînăr care nu găsește editor să-l publice - cu traduceri din Lessing și din lirica universală, și să-l traducă pe Faust al lui Goethe, asta treaba mai a cătării, dar tot lucrare minoră, nu opera personală originală.

Traducerea lui Lucian Blaga din Faust al lui Goethe, este pe alocuri un Faust românizat și ardelenizat. Acesta este singurul aport original - socot al lui Lucian Blaga în această lucrare. Îmi amintesc, între altele, de un pasaj cu un joc într-o poiană, parcă o horă dintr-un sat ardelenesc pe pajiștea de la marginea satului - ritmul, cadența versurilor date de Lucian Blaga textului goethian. În definitiv, o replică românească, căci cîte nu ne-au luat nouă românilor Occidentul și Răsăritul! Occidentul ne-a luat documente istorice, le-au dus în arhivele lor, și petrolul; Răsăritul, turcii, grânele, copii și fecioarele, iar rușii ne i-au de veacuri tot pe ce pot pune laba, de o jumătate de veac vor să ne ia și sufletul, să-l facă roșu cum și-l făcură ei, ignarii și prostii.

Dar nu pe această traducere din Faust o avea în cap Lucian Blaga, a făcut-o ca să ciștige un ban - ci filosofie pură. Iar pâinea tot ca bibliotecar și-o ciștiga, conf. stat de salariai, Stas, condică și normă, lei 600 lunar. Halal de aşa tratament pentru un mare filosof și poet, și încurajare la cultură, tot Stas, cînd toate se mișcă prin lume și prin Țară.

După 1955, Lucian Blaga a intrat într-o nouă etapă de creație poetică. Nu i-a fost publicată nici aceea. A fost editată postum, și cu multă tocmeală.

"Când începe recunoașterea - începe și putrefacția" - îi scrisese Lucian Blaga lui Emil Isac în 1927. Lucian Blaga nu și-ar fi putut însă închipui în acel an 1927, nimeni nu ar fi putut, că după ce se va fi impus în literele românești, aproape fulgerător în poezie, apoi adînc în filosofie, va trebui după un relativ scurt timp pentru viața unui scriitor consacrat - să o ia de la început. Singurul caz în literatura română, și din cea universală. Arghezi apoi la fel, și dînsul atacat și ostracizat o vreme, la Mărțișor, lîngă piața Puișor, unde ca să poată supraviețui, Arghezi își vindea laptele și brînza de capră producție proprie, merele și perele, morcovii și gulile din grădina de lângă mănăstirea Văcărești, tot îl făcuse el pe călugărul odată - ziseră activiștii - însă Arghezi izolat doar pînă cîndpoemul "1907", apoi academician, mașină la scară etc - în timp ce Lucian Blaga a fost izolat tot timpul, căci le era frică de el, putea polariza forțe spirituale românești. Fiindcă morții nu pot face rău nimănu, nici măcar proștilor și hainilor. De-ar putea, ar fi dezgropați și arși. De proști, ignari, invidioși și haini.

Numai putrefacția l-a impus definitiv pe Lucian Blaga, și i-a săpat adînc numele în răbojul literelor și filosofiei românești. Prea tîrziu pentru ființa lui interioară, tare trudită în ultima parte a vieții. Amin și blestem să le fie celor ce i-au făcut-o aşa, o zic deși sunt creștin. Căci nici ei nu au

procedat creștinește cu Lucian, cu nimeni nu au procedat, erau doară botezați nu fabricați anonim pe bandă în epoca de piatră. Poate că au și fost. De Marx, Engels și alții bărboși sau cu cioc.

Am spus mai sus - generalizînd dar și exceptînd poezia erotică - că poezia lui Lucian Blaga tot filosofie este. Trebuie însă să precizez ce înțeleg prin această afirmație totală, căci asemenea formulări generalizate păcătuiesc tocmai prin caracterul lor general. Vreau să spun că în filosofia lui Lucian Blaga există o poetică implicită, iar în pomele lui poetica este explicită, oarecum expresionistă, dar tonalitatea este de tentă impresionistă, introvertă. În poeme Lucian Blaga "eu" - "Eu nu strivesc corola de minuni a lumii..." în alte poeme la fel. În filosofie vorbește impersonal ridicîndu-se la culmi și coborînd în abisuri imposibil de sondat în poezie. Poezia lui Lucian Blaga este subiectivă ca orice poezie. Este oarecum și sinusoidală, trece de la eros la cosmos și înapoi, sfîrșind metaforic. Ceea ce nu apreciez, cînd te-ai ridicat la înalturi se impună să rămîni acolo nu să revii la lut și la eros, atunci de ce te-ai străduit să te ridici? Sau înălțimile îți ard aripile? L-am cunoscut sub toate aspectele pe Lucian Blaga, avea și slăbiciuni distonante pentru un filosof de maximă concentrare și înalturi ca el (mă refer la cele de tentă erotică, și mai ales în pragul bătrîneții cînd omul se liniștește și se înseninează) - dar Lucian Blaga era și poet! Si poeții fără eros nu mai sunt poeți ci scribălăi la prefectură. De nu ar fi avut acele hipersensibilități speciale, Lucian Blaga nu ar mai fi fost un ales al muzelor - ci al rațiunii reci, un Descartes sau Schopenhauer român. Pe cînd în filosofie Lucian Blaga are grija obiectivizării, se mișcă pe coordonatele rațiunii pure, filosofia lui este liniară, fără salturi iraționale, de geniul nebun - dar care geniu nu este pe alocuri nebun nu bate câmpii comparat cu normalii din jurul lui. Dar care este normalul și cari sunt anomalii? Platul, şablonatul, turma? Care este "normal", Niță Pitpalac sau Eminescu, Rică Venturianu sau Schopenhauer? Diferență între geniu și normal-mitocan sau parvenit-impostor -există totuși.

A fost acuzat Lucian Blaga la un moment dat, nu numai de idealism și misticism, ci și de ermetism, că l-ar cultiva și întrebuiță nu numai în filosofie, ci și în poezie. De cîte nu poate fi acuzat un om! chiar unul simplu, odată ce a fost luat în tărbacă - darmite un poet sau un filosof. Victime sigure, nu știu să se apere, nu au colții de lup ca cei ce atacă de după colțuri și pe nedrept, specialiști calificați și cu bale la gură, câini turbați, de obicei sunt împușcați fiind pericol social, în cel mai blînd caz trebuie să li se dea peste bot.

Ermetică a fost considerată și poezia lui Ion Barbă, fiindcă nu au putut să o înțeleagă toți cei ce o citeau și aveau anumite şabloane fixate în cap. Ca să citești bine poezie îți trebuie descătușare de comun, uneori și imaginea ca să poți înțelege metaforele ascunse.

În adevăr, în mare parte poezia lui Lucian Blaga este o poezie filosofică, ea nu este ermetică, dimpotrivă, este străvezie și cristalină ca apa de izvor țîșnind din coamă de munte. Poezia lui Lucian Blaga arde în metafore splendide care pot fi înțelese de oricine. "Între cele două războaie mondiale s-a vorbit mult și doct despre poezia ermetică. Să preîntâmpinăm o confuzie ce mereu se face Există un ermetism ce pornește de la cuvânt și rămâne la cuvânt, un ermetism al falselor taine, ca al ghicitorilor, și există o poezie anevoieasă, greu accesibilă sensibilității și inteligenței de toate zilele, o poezie care se luptă cu tainele lumii, ca Iacob cu îngerul". O asemenea ultimă aci explicată poezie este cea a lui Lucian Blaga. Nu este o poezie ermetică, ci una care cere un anumit rafinament intelectual ca să fie înțeleasă. Iar cuvintele mai sus citate au fost spuse și scrise de Lucian Blaga în eseul despre Rainer Maria Rilke (publicat în Steaua, nr.12, dec. 1956, p.76 - 77). Se știe că Blaga a fost un admirator, dacă nu adept, al lui Rilke, "poetul care cultiva un panteism creștin de formule aproape brahmane, și care ducea o viață în sărăcie franciscană" scria Lucian Blaga în eseul mai sus menționat, despre factura poeziei lui Rilke - asemenea vietii sale.

Se consideră că proza este mai dificil de scris decât poezia - rima, cîteva imagini și gata, nu atîta teorie și demonstrație - fiindcă proza solicită mereu creierul - mai ales proza filosofică și scrisul despre ea (ca acesta de exemplu, îmi dă mult de furcă, cum să fac să n'o greșesc și să nu bat câmpii despre Lucian Blaga în gura mare, s'o facă altii, au dexteritate). La Lucian Blaga nu este aşa, la el și poezia - cu excepția celei erotice și descriptive, cele scrise la Esturil de exemplu - i-a solicitat mult creierul după ce izbucnise din ființa lui, poate mai mult decât proza (lui Eminescu la fel). Poezia este concentrată, formată din esențe, nu se întinde pe pagini de demonstrații și analize, iar imaginea, metafora, este mai greu de alcătuit decât zeci de pagini de proză. De aceea se poate spune că poezia lui Lucian Blaga tot filosofie este, deși unii exegeți nu sunt de acord cu acest punct de vedere, separând poezia lui Lucian Blaga de filosofia lui. Si se tot vorbește peste tot, și la TV - cultură?, de "Lucian Blaga marele poet", filosof nu a fost? Acea distincție este artificială și conține o delimitare tot atât de arbitrară ca cea care desparte, pentru uzul didactic, evenimentele după secole și epoci - Antichitatea, Evul Mediu, Evul Modern și Evul Contemporan - în timp ce există interpenetrații și prelungiri de la un eveniment important la altul (fără Revoluția Americană nu ar fi fost Revoluția Franceză) și de la o epocă la alta - se leagă între ele prin timp și locuri.

Dealtfel și figura, expresia feții și atitudinea în general ale lui Lucian Blaga nu erau cele ale unui poet - ci ale unui gânditor profund, față și fruntea brăzdate de cute adînci. Iar în comportament, Lucian Blaga nu avea nimic exuberant, ca poeții în general și pleten vînt, scărmănat mereu cu degetele de te întrebi dacă nu-i alta cauza, dimpotrivă, la Lucian Blaga totul

era calculat, cel puțin aşa arăta. Că ades fierbea în sinea lui, aceasta nu se vedea.

Însă, fără îndoială este că Lucian Blaga avea în el, din naștere, suflet de poet. Dar nu numai atât.

Filosofia lui are poezie în ea, întrebuiștează imagini și modalități poetice, metafore, legendele românilor, poetizate și acestea, și miturile universale.

Iar poezia lui Lucian Blaga - cu excepția celei erotice - conține filosofie. Aș spune chiar că fondul și temeiurile poeziei lui Lucian Blaga sunt ideile lui filosofice. Iar demonstrațiile - în proză sau în poezie - sunt viguros răționale. Rațiunea și luciditatea l-au dominat toată viața pe Lucian Blaga, iar în existența de toate zilele, el a fost un om rațional, nu "poet" cu capul în nouri, visător în mijlocul realului necruțător. Altfel l-ar fi mîncat câinii și lupii și înainte de 1948.

Primele lecturi ale lui Lucian Blaga, cele care impresionează adînc și marchează pentru totdeauna, au fost cărțile din biblioteca tatălui său, preotul Isidor Blaga din Lancrăm, popă și nu prea preot dat fiind ce cîtea, lucrări de natură filosofică, nu teologică, Sfintele Canoane și Psalmirea. Acelea aveau locul lor în casa popii Isidor și mai la vedere, precum ca să se știe că se intra în casă de preot. Si asupra lucrărilor de filosofie pură - Platon, Socrates, Kant, Schopenhauer, Bergson - s-a aplacat în continuare tinerețea studioasă a lui Lucian Blaga.

Tot atât de adevărat este însă că mare parte din creația lui filosofică, Lucian Blaga a tratat-o cu modalități poetice, uneori mitizînd. Ceea ce nu înseamnă deloc misticism, mitul poetic și filosofic este cu totul altă ceva decît misticismul și telologicul.

În scrisorile lui din domeniul filosofiei, Lucian Blaga a întrebuințat forme și accente subtil literare, portice, aşa cum Rudolf Steiner - fie-mi iertată comparația - și-a scris lucrările și ținut conferințele de istorie a evoluției spiritualității omenirii, în simboluri lirice, unele aproape indescrivibile de cel care nu este inițiat în tehnica expunerii și a miezului antropozofiei ca încercare de explicare cosmologică, pe lîngă "știința omului", cum numele acestei discipline intelectuale o arată.

*

În ianuarie 1938, recitîsem o carte de înaltă elevațîune spirituală - o aveam de cînd eram student la Paris - anume La sagesse divine, de tezoafa americană Annie Bessant, cea care-l descoperise în India pe copilul Krishnamurti, viitorul yogă. Iar cartea fusese publicată în traducere franceză la Gallimard, Paris, VI.

I-am dat-o lui Lucian să o citească și el, nu văzusem cărți în camera lui de la hotel, mă miram că nu erau. După vreo săptămînă l-am întrebat ce părere are despre acea carte. "E frumos scrisă, conține cîteva idei demne de reținut, dar prea mult fum teozofic în ea" (Dar cartea cu fum teozofic, Lucian nu mi-a mai înapoiat-o. O fi uitat.) I-am propus atunci ce mai

cumpărasem, Kayserling L'Analyse spéctrale de l'Europe, Maeterlinck L'oiseau Bleu , i-am propus și ceva mai ușor și amuzant, pentru înainte de somn, să fie și cu fete, (îi plăceau) La madone des sleeping cars , a lui Maurice Dekobra, carte mai veche, dădusem peste ea în biblioteca de la Severin și-o luasem la București s'o recitesc, chiar că făcea! "Îți mulțumesc dar eu nu mai citesc nimic, am citit mai tot ce s-a scris important, ce rămîne; cînd alții de vîrsta mea jucau poarca, eu îl citeam pe Goethe, și am citit mereu, nu am vrut însă să devin un erudit, doar să-mi astîmpăr setea de cunoaștere, iar acum trebuie să creez, nu mai citesc nimic".

Cred că avea dreptate Lucian, nu se poate face nimic bine în lume, chiar numai a scrie o lucrare pur literară și de imagine, fără o concentrare exhaustivă, la nevoie exclusivă, ăsupra subiectului abordat. Cu atît mai vîrtos cînd este vorba de o operă filosofică.

Lucian mi-a mai afirmat încă ceva care m-a mirat: mi-a spus că el nu stăpînește bine limba germană, în sensul că nu își putea mulă bine gândirea în modalitățile de exprimare ale limbii germane, sau limba germană nu putea îmbrăca bine exprimările gândirii lui "cu toate că am învățat carte la ei începînd cu școala primară de la Sebeșul Săsesc apoi Universitatea la Viena și am vorbit tot timpul nemîște, nu mă simt la largul meu cu germana. Cînd țin o conferință în limba germană, trebuie să-mi caut mereu cuvintele, expresiile. În mine cântă în șoaptă, graiul românesc" încheie el.

Vers neintentionat și necunoscut al lui Lucian Blaga.

Nici dăruiț cu har ororic Lucian Blaga nu era. Își ctea monoton conferințele, la Universitate cursul. Introspectivii nu sunt oratori, nu au fost Socrates, Platon, Kant și Schopenhauer, nici alți mari filosofi nu au fost. În ce cuvântă Lucian Blaga numai gândul strălucea, și atragea auditoriul (altfel ar fi căscat), uneori îl fascina.

Lucian Blaga - magul, truditul mag, al literelor și filosofiei românești.

(Sfîrșitul părții întâi)